

MARGARET SANGER (1879–1966)

por. as. Monika Kuželová

Současný životní styl moderních žen, vybrat si spolehlivou antikoncepci a plánovat rodičovství, byl pro ženy před 100 lety něčím nemyslitelným. Výběr antikoncepčních metod byl omezený, ne všechny metody byly alespoň minimálně spolehlivé a ve společnosti se o antikoncepci nemluvalo, toto téma bylo tabu. Na přelomu 19. a 20. století začali zastánci antikoncepce důrazně upozorňovat na užitečnost ochrany před nechtěným otěhotněním, důvodů pro užívání antikoncepce bylo mnoho: snížení chudoby, možnost záchrany života žen, které těhotenství přímo ohrožovalo na životě, snížení počtu potratů, které nezřídka končily hrubým poškozením zdraví ženy. Zastánci antikoncepce dále poukazovali na právo ženy si plánovat mateřství, či nutnost regulovat populaci jako prevenci před přelidněním a vyčerpáním přírodních zdrojů. Žena, která se snad nejvíce zasloužila o akceptaci antikoncepce ve společnosti, a to nejen v americké společnosti, ale po celém světě, je Margaret Sanger.

Obr. 1 Margaret Sanger na počátku své kariéry

Narodila se v USA v roce 1879 irským přistěhovalcům, jako šesté dítě z jedenácti, maminka zemřela v 50 letech, naprosto vyčerpaná po 18 porodech. Margaret se rozhodla pro dráhu zdravotní sestry a začala pracovat v chudých čtvrtích New Yorku. Neustálá konfrontace s bídou, smrtí žen a dětí, které umíraly při porodu, či těsně po něm, nasměrovala životní dráhu Margaret. Celý svůj život zasvětila obhajobě antikoncepce a posléze byla hybnou silou při zrodu kombinované hormonální antikoncepce (pilulek), jedné z nejspolehlivějších metod, kterou dnes užívají na celém světě stovky milionů žen. Sama Margaret měla 3 děti, jedno umřelo v pěti letech na pneumonii, Margaret se rodině příliš nevěnovala, veškerou energii věnovala neustálému boji za plánování rodičovství a antikoncepci.

V USA byly na přelomu 19. a 20. století velmi restriktivní zákony ohledně antikoncepce, méně vzdělané vrstvy žen o možnostech antikoncepce nevěděly skoro nic. M. Sanger začala v roce 1915 vydávat noviny „The Woman Rebel“, ve kterých ženy informovala o existenci antikoncepčních metod. Vydávání takových novin a jejich distribuce byla nezákonná, už jenom rozesílání

Moderní babictví 8, 2005

„nemravných“ tiskovin bylo trestné, a informace o antikoncepci podle americké legislativy nemravné byly, a proto začala být M. Sanger trestně stíhána. Nevadilo jí to, zviditelnění aféry jí vyhovovalo, o antikoncepci se začalo veřejně diskutovat. V době, kdy jí hrozilo vězení, uprchla do Anglie, kde se seznámila s další antikoncepční propagátorkou Marií Stopes, která Margaret Sanger seznámila s pryžovým poševním pesarem dle Mensingy (holandský lékař, který si patentoval poševní pesar v 80. letech 19. století v Německu), pro Margaret úplně novou antikoncepční metodou. Po návratu, v roce 1916, založila M. Sanger se svou sestrou Ethel Byrne, také zdravotní sestrou, první antikoncepční poradnu v USA, byla nelegální a na náklady Margaret. Měla ohromný úspěch, ženy stály ve frontě a za 10 centový poplatek obdržely informace o pesaru, jak ho používat, a kde si ho mohou koupit. Zhruba po 10 dnech byla poradna rozprášená policií, do té doby ji však navštívilo přes 400 žen.

Obr. 2 Ukázka novin, ve kterých M. Sanger psala o antikoncepci

Obr. 3 Leták na první antikoncepční, nelegální poradnu v Brooklynu

V roce 1921 založila M. Sanger „Americkou antikoncepční ligu“, předchůdce „Mezinárodní společnosti pro plánované rodičovství“, společnost, ve které jsou v současnosti skoro všechny země světa, a která se zabývá podporou plánovaného rodičovství. Od roku 1952 do 1959 byla Sanger prezidentkou „Mezinárodní společnosti pro plánované rodičovství“ (IPPF).

Neustálým tlakem antikoncepčních aktivistů v čele s M. Sanger, nastal určitý posun v přísných zákonech ohledně antikoncepce v USA, bylo povoleno zakládání antikoncepčních poraden, ve kterých museli být lékaři a ti mohli poskytovat antikoncepční poradenství v indikovaných případech. Poradny navštěvovaly nemocné ženy, které těhotenství ohrožovalo na životě, nebo ženy s geneticky zatíženou anamnézou. M. Sanger založila v roce 1923 legální antikoncepční poradnu v New Yorku, poradnu vedla lékařka H. Stone (H. Stone napsala ve 40. letech 20. století se svým manželem „Průvodce manželstvím“, knižní bestseller).

Ve 20. a 30. letech 20. století cestovala M. Sanger po celém světě, přednášela a iniciovala zakládání antikoncepčních poraden. Poradny začaly vznikat v Japonsku, Číně či Indii. Znamé jsou podrobnosti o návštěvě M. Sanger u Mahatmy Gandhiho v jeho „ašramu“ ve Wardha. Návštěva trvala 2 dny, jelikož Margaret přišla v den Gandhiho mlčení, bylo tedy nutno přeložit rozmluvu o problému ovlivňování porodnosti a antikoncepci na příští odpoledne. Rozhovor byl stenograficky zaznamenán sekretářkou a později uveřejněn v několika časopisech. Jádrem dlouhé rozmluvy byl nesouhlas Gandhiho s antikoncepčním hnutím, uznával pouze sexuální abstinenci, sexuální styky jsou možné pouze z důvodů zplodění potomka. Takže Margaret hájila antikoncepci, Gandhi pak zastával „kontrolu sebe sama“.

Další poradny pro ženy vznikaly v Austrálii, v USA začínaly vznikat i antikoncepční poradny pro „barevné“.

M. Sanger byla nadmíru spokojena s rozvojem antikoncepčního hnutí, který iniciovala, nicméně věděla, že antikoncepční nabídka je omezená. Jaké antikoncepční metody byly nejčastěji používány?

Přerušovaná soulož, kondom, poševní pesar, čípkové čepičky, poševní tampony, hubky, všechny bariérové metody se kombinovaly se spermicidy (chemické substance, které ničí spermie). Sen Margaret, spolehlivá a jednoduchá antikoncepce, třeba tabletky, zatím neexistovala.

Vědecké objevy týkající se steroidů, obzvláště syntéza progestinů (substancí, která mají vlastnosti jako progesteron – hormon žlutého tělíska) v 50. letech 20. století, utvrdila M. Sanger, že nyní nastal ten správný čas pro vznik jednoduché antikoncepce pro ženy. Seznámila se s věhlasným vědcem G. Pincusem, který se zabýval ve 30. letech 20. století fertilizací in vitro u králíků. Později založil soukromou výzkumnou laboratoř (Worcester Foundation for Experimental Biology) v Massachusetts. G. Pincus se svým týmem souhlasil, že se pokusí vyvinout hormonální antikoncepci pro ženy, chyběly ale peníze. Margaret, žena činu, kontaktovala svoji celoživotní kamarádku, bohatou vdovu Catherine McCormick, která postupně věnovala na výzkum pilulky 2 miliony dolarů. V roce 1956 začaly rozsáhlé klinické zkoušky pilulek v Portoriku, Haiti a Mexico City. V roce 1957 byly pilulky, které se jmenovaly Enovid, dány na trh, zpočátku jako lék na menstruační poruchy, v roce 1959 získala firma povolení prodávat Enovid jako antikoncepci. V roce 1963 v USA již užívalo pilulky 2,5 milionů žen. V 60. a 70. letech se začaly farmaceutické firmy po celém světě předhánět a dávaly na trh nové a nové preparáty. V současnosti je jenom na českém trhu k dosažení více než 35 druhů pilulek od různých firem.

Moderní babictví 8, 2005

M. Sanger v roce 1966 umírá, spokojená, že její celoživotní boj za spolehlivou antikoncepci, dosažitelnou všem ženám, byl vítězně dobojován. M. Sanger měla a má své kritiky, ti jí vyčítají přílišný radikalismus a sklon k rasismu (americká společnost v první polovině 20. století nepochybně byla silně rasistická), byla prý přítomna na setkání Ku Klux Klanu.

Není pochyb o tom, že M. Sanger si získala respekt a obdiv celého světa, obzvláště kvůli neúnavné práci na poli prosazování antikoncepce a plánování rodičovství. Obhajovala právo ženy rozhodovat o počtu dětí a načasování těhotenství, bojovala proti nesmyslně restriktivní antikoncepční legislativě v USA, dokázala, aby i nemajetné a nevzdělané ženy měly přístup a právo užívat antikoncepci, neméně důležité je i její angažmá ve vývoji hormonální antikoncepce.

Obr. 4 Margaret Sanger v 60. letech 20. století

M Kuželová
Terronská 61
160 00 Praha 6